

«ЗЕЛЕНИЙ» ТРЕНД СТРУКТУРНИХ ЗМІН ТА БІЗНЕС-ІНІЦІАТИВИ ЩОДО СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ НА ГЛОБАЛЬНОМУ ТА НАЦІОНАЛЬНОМУ РІВНЯХ**GREEN TREND OF STRUCTURAL CHANGES AND BUSINESS INITIATIVES FOR THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE ECONOMY AT THE GLOBAL AND NATIONAL LEVELS**

Козак Людмила Степанівна, кандидат економічних наук, професор, Національний транспортний університет, завідувач кафедри «Економіка», e-mail: lskozak1@gmail.com, тел.: +380442803016, Україна, 01010, Київ, вул. М. Омеляновича-Павленка, 1,

<https://orcid.org/0000-0003-3995-172X>

Федорук Олеся Володимирівна, кандидат економічних наук, доцент, Національний транспортний університет, доцент кафедри «Економіка», e-mail: olesiavfedoruk@gmail.com, тел.: +380977487357, Україна, 01010, Київ, вул. М. Омеляновича-Павленка, 1,

<https://orcid.org/0000-0002-7402-4174>

Анотація. У статті досліджено зміст й особливості «зеленої» економіки. Проаналізовано принципи забезпечення сестейного розвитку та формування «зеленої» економіки. Обґрунтовано наукові основи забезпечення сестейного розвитку та «зеленого» тренду структурних змін. Досліджено бізнес-ініціативи щодо сталого розвитку економіки на глобальному та національному рівнях. Сформовано основні засади впровадження моделі «зеленої» економіки в Україні.

Метою політики «зеленого» зростання є створення доданої вартості з незначними втратами для довкілля, а також умов для інновацій та інвестицій, спроможних задіяти нові джерела економічного зростання.

Інструментом «зеленої» економіки є здійснення реформ, спрямованих на запровадження найбільш ефективних принципів, механізмів та моделей управління соціально-економічними процесами в країнах світу. При цьому безумовним імперативом суспільства має стати практична реалізація моделі сталого розвитку, що забезпечує інтегральне поєднання економічної ефективності, соціальної справедливості, ресурсної збалансованості та екобезпеки.

Сталий розвиток передбачає синергію трьох компонентів – економічного, соціального та екологічного. Концепція «зеленої» економіки покликана забезпечити більш гармонійне узгодження між цими компонентами, перш за все за рахунок ресурсо- та енергоефективності, а також участі бізнес-сектору.

Визначення та активна реалізація пріоритетів інноваційного розвитку України в «зеленому» форматі мають сприяти зміцненню на світовому та європейському рівнях іміджу України як держави зі значним науковим та освітнім потенціалом, здатної створювати високотехнологічну продукцію. Успіх інноваційної політики України на глобальному ринку повинен визначатися не лише обсягами інвестицій, які вона отримує зовні, а й з внутрішніх джерел для розвитку високотехнологічного виробництва, динамікою зростання частки експорту, підвищенням зацікавленості зарубіжних компаній та висококваліфікованих фахівців співпрацювати з українськими підприємствами.

Ключові слова: сталий розвиток, «зелена» економіка, бізнес-стратегії, підприємства, ефективність, національна економіка, інвестиції, інноваційний розвиток, глобальний індекс інновацій, міжнародна науково-технічна кооперація.

Вступ. В умовах сьогодення сталий розвиток став міжнародним трендом, універсальною стратегією для національного та міжнародного рівнів. Хоча багато країн прийняли стратегії сталого розвитку, однак сучасні світові тенденції визначають подальшу траєкторію їх удосконалення, оскільки визначальною домінантою є ідея інтегрального підходу до розв'язання економічних, соціальних та екологічних проблем. Саме на тлі цього наукового фундаменту і виникла теорія «зеленої» економіки.

Сталий розвиток належить до суспільної парадигми, у рамках якої використання ресурсних можливостей спрямоване на задоволення людських потреб, з одночасним забезпеченням сталості природних систем та навколишнього середовища не лише для сучасного, а й для майбутніх поколінь. Щоб розвиток був сталим, варто зважати не тільки на економічні, а й соціальні, екологічні та культурологічні чинники в довготривалій перспективі. Під сталим розвитком розуміється розвиток, що дозволяє на довготривалій основі забезпечувати стабільне економічне зростання, яке не призводить до деградаційних змін у природі та дозволяє розраховувати на задоволення потреб як сьогоднішніх, так і майбутніх поколінь, не відкидаючи тези про реальні обмеження ресурсно-природного потенціалу.

Спостерігаються тенденції до глибокого перетворення світового господарства і міжнародних економічних відносин під впливом усвідомлення глобальних проблем, серед яких однією з найгостріших стала екологічна проблема, адже саме вона визначає перспективи виживання людства. Як результат – зростання актуальності й необхідності формування докорінно зміненої, революційної стратегії розвитку як для окремої країни, так і для світового співтовариства загалом.

Ініціатива із «зеленої» економіки, упроваджувана UNEP (Програма ООН з охорони довкілля), націлена на допомогу урядам у формуванні й зосередженні політики та процесів інвестування на «зелених» секторах розвитку, зокрема «чистих» технологіях, відновлюваній енергетиці, водопостачанні, транспорті, управлінні відходами, «зеленому» будівництві, органічному сільському господарстві. Водночас вона концентрує зусилля й на стимулюванні економічного розвитку, створенні робочих місць і подоланні бідності, скороченні викидів парникових газів, ощадливішому використанні природних ресурсів і зменшенні обсягів відходів. Розвиток сільського господарства є одним з наріжних каменів концепції «зеленої» економіки, оскільки впливає на різні, пов'язані зі сталим розвитком, сфери життя. Нова економічна стратегія, запропонована ООН, передбачає докорінну трансформацію природокористування, промисловості та свідомості людей, виходячи поза межі постіндустріальної економіки.

Сьогодні в Україні інституційні засади «зеленого» зростання ще остаточно не сформовано, тому важливим є визначення пріоритетних напрямів інноваційного розвитку державної політики, в основі якої – пріоритетність упровадження міжнародних та європейських стандартів, що дозволить використати досвід та досягнення розвинутих країн в «озелененні» національної економіки. Україні необхідно сформувати систему довгострокових дій, що деталізує ресурсні можливості, обґрунтування вагомості екологізації суспільного розвитку для забезпечення економічного зростання країни та формування сприятливого бізнес-середовища як на державному, так і регіональному рівнях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження теоретичних та практичних аспектів «зеленої» економіки зробили такі вчені: Є. Барбієр, Б. Буркинський, Т. Галушкіна, А. Камерон, А. Марканді, Л. Мусіна, Д. Піарс, К. Стюарт та ін. Крім того, розробкою та впровадженням концепції «зеленої» економіки займаються міжнародні інституції, зокрема, Програма ООН з навколишнього середовища, Організація економічного співробітництва та розвитку, Генеральний директорат Європейської Комісії з питань довкілля. Проте невирішеними залишаються проблеми впровадження концепції «зеленої» економіки в контексті сталого соціально-економічного розвитку України. Розвиток «зеленої» економіки потребує розв'язання суперечностей екологізації виробництва, посилення ролі держави в стимулюванні зелених інвестицій та інновацій, створення умов для підвищення конкурентоспроможності національних виробників зеленої продукції та формування нового ставлення населення до навколишнього середовища.

Постановка завдання. Основними цілями статті є: дослідження змісту й особливостей «зеленої» економіки; аналіз принципів забезпечення сестейного розвитку і формування «зеленої» економіки; обґрунтування наукових основ забезпечення сестейного розвитку та «зеленого» тренду структурних змін; дослідження бізнес-ініціатив щодо сталого розвитку економіки на глобальному та

національному рівнях; формування основних засад впровадження моделі «зеленої» економіки в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. ООН та ОЕСР розглядають «зелену» економіку як подальшу трансформацію та уточнення концепції сталого розвитку, що ґрунтується на принципах взаємодії суспільства і природи та передбачає гармонізацію економічного, соціального розвитку та збереження довкілля. Конференція ООН зі сталого розвитку, яка відбулася 10–11 січня 2011 року в Нью-Йорку, розглянула питання зв'язку між концепціями «зелена економіка» та «сталий розвиток» та дійшла висновку, що «зелена економіка – це орієнтована на результат концепція, спрямована на досягнення конвергенції між трьома складовими сталого розвитку», однак стратегії переходу до «зеленої» економіки потребують більш ґрунтовного розроблення економічних важелів на рівні як національних економік, так і окремих секторів.

Сучасне трактування теоретичних засад «зеленої» економіки розроблено також всесвітнім об'єднанням вчених Інституту «зеленої» економіки (Велика Британія). Так, на думку директора цього інституту М. Кеннета, «зелена» економіка повертає науку з виключно кількісних вимірів «людини економічної» і розширює межі мейнстріму через використання комплексних і міждисциплінарних методів та інструментів. По суті, при обґрунтуванні економічної політики пропонується використовувати абсолютно нові підходи. Пріоритетом «зеленої» економіки також визначається добробут усіх людей, збереження біорізноманіття [1].

Сестейнізація являє собою процес формування цілісної системи, яка б обумовлювала постійне відтворення процесів трансформації економічної системи з метою сестейнового розвитку основних виробничих факторів, зокрема матеріальної основи, технічних засобів і трудових ресурсів, а також методів управління ними (рис. 1).

Рисунок 1 – Основні характеристики «сестейнової» («зеленої») економіки
Figure 1 – The main characteristics of a sustainable (green) economy

До основних принципів «зеленої» економіки належать:

- рівність і справедливість у межах одного покоління і між поколіннями;
- відповідність принципам сталого розвитку;
- обережність щодо соціальних наслідків і впливу на навколишнє середовище;

– розуміння високої цінності природного й соціального капіталу, наприклад, за рахунок інтерналізації зовнішніх екологічних витрат, «зеленого» обліку, оцінки витрат за період усього життєвого циклу продукту та поліпшення управління;

– ефективність використання ресурсів, стійке споживання і виробництво.

Незважаючи на глобальність «зеленого» мислення, «зелена» економіка орієнтує на розвиток локального виробництва для місцевих потреб, а також на вторинне використання, скорочення ремонт, перероблення, а не розширення глобальної експансії корпорацій (табл. 1) [2].

Таблиця 1 – Порівняльна характеристика особливостей традиційної та «зеленої» економік
Table 1 – Comparative characteristics of traditional and green economies

Характеристика	Вид економіки	
	традиційна	«зелена»
Основний вид ресурсів і джерела енергії	Невідновлюваний	Відновлюваний
Основна база розвитку	Посилення матеріально-енергетичних факторів	Удосконалення інформаційних та синергетичних факторів
Основне завдання виробництва	Тиражування виробів та послуг	Генерування конструкторських і технологічних ідей та інновацій
Цільова еколого-економічна політика	Економічні цілі з екологічними обмеженнями	Екологічні цілі з економічними обмеженнями
Тип природокористування	Споживання компонентів природного середовища	Використання функцій інтегрального природно-ресурсного потенціалу
Тип природоперетворення	Трансформація природних субстанцій; застосування техногенних процесів	Використання природних субстанцій, процесів і відтворювальних циклів
Тип формування селітебної території	Індустріально-центричний: в центрі – промисловий об'єкт, помешкання – на периферії	Природоцентричний: у центрі помешкання – природний об'єкт (ліс, озеро, парк), промислове середовище – на периферії
Пріоритетний тип споживання	Матеріальні блага для забезпечення біологічної природи людини	Інформаційні блага для розвитку особистісного начала людини
Ступінь уніфікації потреб	Конвергенція (уніфікація) потреб	Дивергенція (збільшення ступеня різноманіття) потреб
Пріоритетний тип транспортування	Транспортування матеріальних мас та енергії	Передача інформації з її матеріалізацією на місцях

Експертами визначено такі ключові переваги «зеленої економіки»:

1) спрямованість на забезпечення потреб усіх людей у всьому світі, захист біологічних видів, збереження природного середовища;

2) ґрунтованість на соціальній та екологічній справедливості, толерантності, створенні високої якості життя для сучасних і майбутніх поколінь, поєднанні інтересів літніх людей і молоді;

3) забезпечення дотримання прав біологічних видів на існування і збереження біорізноманіття;

4) націленість на ненасильницьке розв'язання проблем і забезпечення інклюзивності добробуту, зокрема для осіб з обмеженими можливостями;

5) забезпечення рівного доступу до прийняття рішень (управління) і ресурсів;

6) забезпечення гендерної рівності в усіх сферах діяльності;

7) припинення зростання масового споживання й нераціонального використання ресурсів;

8) передбачення переходу на відновлювані джерела енергії; створення нової моделі економіки для подолання поточної невизначеності та спаду [1].

«Зелене» зростання спрямоване на виявлення більш екологічно чистих джерел зростання, включаючи можливості розвитку нових екологічно орієнтованих галузей, створення робочих місць і технологій та водночас управління структурними змінами для переходу до більш «зеленої» економіки для забезпечення таких завдань:

- трансформувати неефективні виробничі структури шляхом реформування податково-бюджетних інструментів сприяння зеленому зростанню, зменшення бар'єрів та зміцнення ринків для зелених товарів, послуг і технологій;
- побудувати екоефективну інфраструктуру;
- змінити поведінку споживачів, забезпечивши для них правильні середньострокові та довгострокові орієнтири;
- сприяти інноваціям і більш чистим технологіям на підтримку зеленого зростання.

Однією з ключових характеристик «зеленого» зростання є явище так званого «розмежування», коли тиск на довкілля менший від показників економічного зростання за певний період часу. При цьому пропонується використовувати категорію «природний капітал» замість категорії «природні ресурси», що віддзеркалює зміну ролі природи в економіці – від пасивної до активної ролі як джерела вартості [3].

Варто зазначити, що сталий розвиток передбачає синергію трьох компонентів – економічного, соціального та екологічного. Концепція «зеленої» економіки покликана забезпечити більш гармонійне узгодження між цими компонентами, перш за все за рахунок ресурсо- та енергоефективності, а також участі бізнес-сектору.

Відмінними рисами «зеленої» економіки є такі:

- економічне зростання має забезпечуватися при менш інтенсивному споживанні сировини та енергії в усіх секторах економіки за принципом «створювати більше вартості за меншого впливу»;
- головну роль у переході на засади «зеленої» економіки відіграє державна політика стимулювання розвитку «зелених» видів діяльності, обмеження субсидій на підтримку забруднювальних доквілля «коричневих» виробництв, упровадження більш жорстких екологічних стандартів та відповідальності виробників і споживачів, продуманої системи державного регулювання та інвестицій;
- упровадження більш чистих технологій відкриває нові можливості зростання в «зелених» напрямках, компенсуючи втрату робочих місць у коричневих секторах;
- активізація інвестування в підвищення енергоефективності, відновлювальну енергетику та управління відходами створює базис для розгортання підприємництва, інновацій та росту зайнятості.

Метою політики «зеленого» зростання є створення доданої вартості з незначними втратами для довкілля, а також умов для інновацій та інвестицій, спроможних задіяти нові джерела економічного зростання. Політика «зеленого» зростання передбачає податкову реформу на основі реальної оцінки природного капіталу, розвиток екоефективної інфраструктури та «озеленення» національної економіки з метою формування сталого споживання.

«Зелене» зростання передбачає стимулювання економічного розвитку, забезпечуючи при цьому збереження й відтворення природних активів, які продовжують надавати ресурси та екологічні послуги для забезпечення добробуту суспільства. Для цього таке зростання має стати каталізатором інвестицій та інновацій, що будуть основою сталого розвитку і сприятимуть виникненню нових економічних можливостей. Для здійснення стратегії «зеленого» зростання потрібен інструментарій, пов'язаний з такими спектрами політичних заходів: рамкові умови, які забезпечують економічне зростання і збереження природного капіталу – ключові фінансові та регулятивні дії, такі як податкова і конкурентна політика; політичні заходи, спрямовані на стимулювання ефективного використання природних ресурсів і збільшення ціни забруднення, регулювання цін тощо.

Стратегія «зеленого» зростання ґрунтується на взаємопов'язаних аспектах економічної та екологічної політики, що враховують усю цінність природного капіталу як фактора виробництва та його роль у зростанні. За визначенням ЮНЕП, «зелена» економіка – це економіка з низькими обсягами викидів вуглецевих сполук, яка ефективно використовує ресурси та відповідає інтересам усього суспільства.

До необхідних рис сестейнової економіки можна віднести такі:

- ресурсовідновлюваність – принциповою основою «зеленої» економіки повинні стати відновлювані ресурси;
- дематеріалізація – кардинальне зниження матеріаломісткості, енергоємності та природоємності;
- трансформаційність – постійне просування в бік удосконалення через прогресивні трансформації;

- інноваційність – сприйнятливість до швидкого впровадження прогресивних інновацій;
- натуралізація – наближення форми задіяних матеріалів, видів енергії і технологічних процесів до тих, що існують у природі;
- соціальна орієнтованість – доміантною метою є перехід від пріоритету економічних цілей до пріоритету цілей соціального розвитку людини;
- інформаційна спрямованість – пріоритетним є інформатизація сфер виробництва і споживання продукції;
- етизація та гуманізація економіки – реалізація етичних принципів сестейнової справедливості;
- синергетизація – об'єднання окремих економічних суб'єктів у цілісні системи, які можуть набувати масштабів локальних, регіональних, континентальних або глобальних мереж;
- децентралізація – збільшення свободи окремих економічних суб'єктів у прийнятті рішень;
- самоорганізованість – підвищення ступеня самоорганізації систем [2].

Впливаючи один на одного, зазначені характеристики формують складну багатофакторну систему функціональних властивостей соціально-економічної системи, здатної здійснити перехід до сестейного розвитку (рис. 2). При цьому кожна з характеристик виступає одночасно і як мета реалізації певного напрямку, і як засіб реалізації інших характеристик. Зокрема, дематеріалізація суспільного виробництва може бути досягнута лише через ресурсовідновлюваність, постійну прогресивну трансформацію господарських систем, їх інноваційне оновлення, натуралізацію та відтворення інших зазначених характеристик, включаючи соціальну орієнтованість. У той самий час сама дематеріалізація виробництва та споживання продукції, що забезпечує істотне здешевлення та екологізацію процесів задоволення потреб, у свою чергу, є необхідним засобом переходу до соціально орієнтованого розвитку.

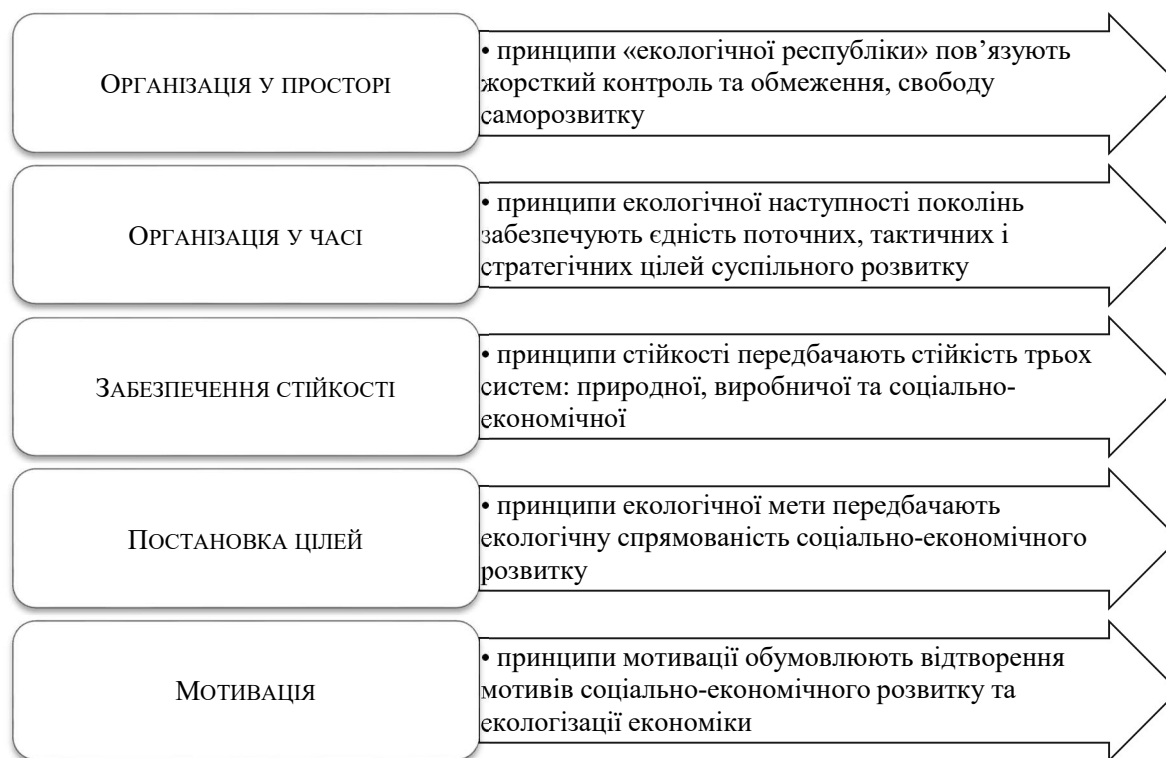

Рисунок 2 – Групи принципів реалізації сестейного розвитку
Figure 2 – Groups of principles of implementation of sustainable development

Зниженню ресурсоемності сприяє і всебічне впровадження енергоощадних технологій на виробництві та в побуті. Можна виділити кілька напрямів розвитку економічних систем, що забезпечують зниження ресурсоемності їх функціонування: заходи щодо масштабного ресурсозбереження; використання ресурсощадних технологій; використання ефективних

ресурсоощадних режимів роботи; використання природозбережних технологій, що знижують екологічні наслідки і пов'язані з цим витрати [4].

Одним з істотних компонентів реалізації «зеленої» економіки є формування сестейнового попиту, тобто попиту на товари та послуги, що сприяють досягненню цілей сестейнового розвитку. Тут мова йде передусім про інформаційні товари, що створюють умови для розвитку особистісного начала людини (послуги освіти й охорони здоров'я, вироби і послуги культури і мистецтва, туризм, наукова діяльність тощо). Їх частка в структурі споживчого попиту повинна неухильно зростати. Це значною мірою сприятиме і зниженню екологічного навантаження на природне середовище. Адже у зазначених секторах при виробництві продукції частка інформації, яка виступає у ролі вихідного ресурсу, як правило, значно перевищує частку матеріалів та енергії.

Сьогодні в країнах ЄС для стимулювання процесів сестейнізації економіки використовуються такі провідні групи інструментів:

1) адміністративно-командні інструменти («жорстке право») – накази та директиви, заборони, обмеження, процедури ліцензування;

2) економічні інструменти – «зелене» оподаткування, екологічні платежі, сертифікати, «зелені» субсидії та схеми просування, а також скасування тих субсидій, які завдають шкоди навколишньому середовищу;

3) добровільні інструменти («м'яке право») – інформація, системи управління, періодичний обмін досвідом або добровільні угоди між державними структурами й асоціаціями приватних підприємств («зелені» договори або союзи) [1].

Також у країнах ЄС широко застосовуються заходи економічного стимулювання розвитку сестейнової («зеленої») економіки. Стратегія ЄС передбачає інтеграцію елементів «зеленої» економіки в стратегії з економіки та зайнятості. Концепція «зеленої» економіки пов'язується євроінститутами з реалізацією Дорожньої карти щодо переходу до конкурентоспроможної низьковуглецевої економіки ЄС до 2050 року.

Тому підприємствам доцільно ухвалити бізнес-стратегії, спрямовані на максимально ефективне використання ресурсів і «чисте» виробництво, тобто стратегії відповідно до «трьох R» (Reduce, Recycle, Reuse) – «скорочення, перероблення, повторне використання». Для цього необхідно максимально підвищити ефективність використання енергії та сировини, запровадити стратегії «чистих» виробництв, запобігання забрудненням, «зеленого» виробництва тощо.

Варто зауважити, що в сучасних умовах транспорт є ключовою ланкою, що зв'язує діяльність окремих економічних суб'єктів, зокрема, виробників та споживачів продукції, а також окремих виробників та споживачів між собою. Саме за допомогою транспорту реалізується значна частина трансакцій, при яких товари переміщуються від одних власників до інших. Транспорт бере активну участь і у внутрішньогосподарській діяльності окремих суб'єктів. Нарешті, послугами транспорту щодня користуються мільярди жителів Землі, використовуючи їх як кінцеве споживче благо, що забезпечує соціальні комунікації людей. Усе це обумовлює колосальне значення підвищення економічної та екологічної ефективності реалізації транспортних процесів, що передбачає їх значну де матеріалізацію – зниження матеріаломісткості та енергоємності [5].

Досягнення третьої і четвертої промислових революцій відкривають нові перспективи екологічно обумовленої трансформації і сестейнізації транспортних систем. До ключових напрямків сестейнізації транспорту можна віднести:

- електрифікацію транспорту;
- використання нових джерел енергії, передусім водню;
- використання нових видів транспортних засобів та їх гібридизацію;
- роботизацію транспортних засобів;
- заміщення матеріальних переміщень на інформаційні;
- удосконалення транспортної логістики.

Розрахунки Всесвітньої бізнес-ради із сталого розвитку, здійснені в рамках проекту «Бачення–2050», доводять, що традиційний шлях розвитку світової економіки за «звичайною бізнес-стратегією» вимагатиме у 2050 році споживання природних ресурсів в обсязі, еквівалентному 2,3 сьогоdnішнього обсягу ресурсів планети. У зв'язку з цим глобальним викликом міжнародні організації докладають зусиль щодо впровадження ідеології «зеленого» зростання шляхом упровадження нових ресурсоефективних та більш чистих технологій; збільшення ефективності сільського та лісового

господарства; покращання екологічної інфраструктури; корекції суспільних цінностей та екологізованої поведінки людей; пошуку рішень щодо кліматичної політики; створення зелених робочих місць.

Створення в деяких країнах таких інституційних структур, як національні ради зі сталого розвитку або міжміністерські комісії, зіграло позитивну роль у досягненні консенсусу у формуванні національних стратегій сталого розвитку. Важливе значення при цьому займає міжнародна технічна допомога. Міжнародний досвід свідчить, що хвиля зеленої революції істотно змінює економічне середовище та фінансові ринки в індустріально розвинених країнах, спонукає уряди та бізнес здійснювати перерозподіл фінансових потоків у перспективні екологічно чисті сектори економіки [2].

«Зелений перехід», що потребує обґрунтованих системних рішень, урахування національного контексту та відкритості, повинен стимулюватися інструментами державної політики, яка має бути націлена на підтримку зелених реформ за такими напрямками: формування стратегічних засад політики та проведення реформ, пов'язаних з екологізацією економічної діяльності; інтеграція стратегічних екологічних оцінок у систему розроблення планів і програм розвитку країн на національному, місцевому та галузевому рівнях; реалізація демонстраційних проєктів, спрямованих на поширення принципів, бізнес-практики та технологій ресурсоефективного і більш чистого виробництва [1].

Для вдосконалення розвитку екологічного партнерства одним з визначальних чинників є участь бізнесу. При цьому, якщо говорити про державну підтримку та заохочення громадських організацій та бізнес-сектору, то доцільно використовувати такий сценарій: створювати дискусійні групи на ранніх стадіях розроблення проєктів екологічного партнерства; забезпечувати прозорість у співпраці з громадськістю та бізнесом під час розгляду й реалізації проєктів екологічного партнерства; посилювати комунікації та підтримувати двосторонній зв'язок.

Слід додати, що бізнес може розвиватися за рахунок більш економічних витрат природних ресурсів та переходу на більш екологічні технології і продукцію, знизити екологічне навантаження на довкілля. До того ж заохочення внеску капіталу в розвиток екологічного бізнесу дає можливість підприємцям шукати нові джерела ресурсів, розробляти ресурсозберігаючі технології, внаслідок чого є можливість отримувати конкурентні переваги на ринку.

«Зелений» бізнес – це у першу чергу комерційна діяльність, спрямована на отримання прибутків. У короткостроковому періоді створення доданої вартості завжди буде мати більший пріоритет порівняно з пріоритетами зменшення впливу на довкілля та оптимізації використання ресурсів за інших рівних умов. Проте бажання зберігати та зміцнювати конкурентні позиції на ринках спонукає компанії до вибору довгострокових стратегій, які враховують перспективи розширення ринків для екологічних товарів та послуг, можливості впровадження та здешевлення новітніх екоефективних технологій, зменшення цін на енергоресурси з відновлюваних та альтернативних джерел. У стимулюванні цих процесів важливу роль відіграє державна екологічна політика країн, національні уряди яких через впровадження відповідних стандартів та регуляторних актів, розширення обсягів фінансових ресурсів на дослідження, розвиток і демонстрацію переваг нових технологій, зменшення субсидій на постачання і використання викопного палива як основного джерела забруднень забезпечують прогрес на шляху просування «зелених» реформ [6].

Впровадження «зеленого» бізнесу в Україні сприятиме вирішенню багатьох еколого-економічних проблем, що стримують економічне зростання в Україні. Становлення цього напрямку діяльності може забезпечити низку економічних вигод, зокрема, створення нових робочих місць; збільшення надходжень до бюджету за рахунок зростання кількості підприємств та обсягів виробництва; вихід на нові світові ринки збуту, де ще не сформувалися конкурентні відносини, тощо. До того ж впровадження «зеленого» бізнесу сприятиме надходженню іноземного капіталу в національну економіку.

Успіх України в майбутньому багато в чому визначатиметься темпами здійснення економічної модернізації суспільства, ураховуючи, що питома вага інноваційної продукції в Україні не перевищує 1 % (цей показник для Фінляндії становить більш ніж 30 %, Італії, Португалії, Іспанії – 10–20 %) від загального обсягу. Україна повинна мати чітку стратегічну лінію свого надійного позиціонування на глобальному та європейському рівнях, яка кореспондуватиметься зі змінами у світовій економіці.

Визначення та активна реалізація пріоритетів інноваційного розвитку України в «зеленому» форматі мають сприяти зміцненню на світовому та європейському рівнях іміджу України як держави зі значним науковим та освітнім потенціалом, здатної створювати високотехнологічну продукцію. Успіх інноваційної політики України на глобальному ринку повинен визначатися не лише обсягами

інвестицій, які вона отримує зовні, а й з внутрішніх джерел для розвитку вітчизняного високотехнологічного виробництва, динамікою зростання частки експорту, підвищенням зацікавленості зарубіжних компаній та висококваліфікованих фахівців співпрацювати з українськими підприємствами.

Водночас, незважаючи на певну позитивну динаміку, в Україні показники інноваційного розвитку відстають від аналогічних світових значень (табл. 2). Так, у провідних країнах – США, Японії, Німеччині й Франції – частка інноваційно-активних підприємств коливається в межах 70–80 %; у країнах ЄС частка підприємств, що впроваджують інновації, учетверо більша ніж в Україні.

Таблиця 2 – Рейтинг країн світу за глобальним індексом інновацій, 2021 рік
Table 2 – Ranking of the countries of the world according to the global innovation index, 2021

Рейтинг	Економіка	Індекс
1	<u>Швейцарія</u>	65.5
2	<u>Швеція</u>	63.1
3	<u>США</u>	61.3
4	<u>Велика Британія</u>	59.8
5	<u>Республіка Корея</u>	59.3
47	<u>Греція</u>	36.3
48	<u>Румунія</u>	35.6
49	<u>Україна</u>	35.6
50	<u>Чорногорія</u>	35.4
51	<u>Філіппіни</u>	35.3
131	<u>Ємен</u>	15.4
132	<u>Ангола</u>	15.0

Аналіз субіндексів глобального індексу інновацій свідчить, що основними недоліками, які заважають інноваційному розвитку України, є недостатня ефективність державного управління і регуляторного контролю, низька якість верховенства права, несприятливе бізнес-середовище, ускладнений режим сплати податків та банкрутства підприємств, недостатня енергоефективність та екологічність виробництв, низькі темпи формування капіталів, недостатній рівень конкуренції на внутрішньому ринку, низький рівень розвитку кластерів тощо. За оцінками експертів, інноваційна діяльність в Україні потребує міжгалузевого технологічного обміну, зміцнення зв'язків компаній з університетами та науково-дослідними інститутами, розвитку міжнародної науково-технічної кооперації, венчурного інвестування в нові прогресивні розробки, створення інноваційної інфраструктури, широкого застосування інформаційних технологій. Усе вищезазначене свідчить про курс України на інноваційну спроможність та нарощування інноваційного потенціалу за сприяння та активізації бізнес-середовища.

Сьогодні притаманна загальна спрямованість державної стратегії переходу на засади сталого розвитку, що передбачає екологізацію інфраструктури, управління охороною довкілля, раціональним використанням природних ресурсів та безпекою життєдіяльності суспільства. Значущість цих постулатів зростає в умовах децентралізації управління та підвищення ролі соціально-економічного розвитку регіонів [7].

«Зелена» політика є основною домінантою на шляху до сталого зростання, а «зелена» модернізація являє собою систему взаємопов'язаних заходів з реалізації планів, політик, програм, що орієнтовані на розвиток технологій, процесів та видів продуктивної діяльності, які є ощадливими для довкілля, безпечними для людини та ефективними для економіки. Нормативно-правова база «зеленої» модернізації потребує вдосконалення та розвитку на засадах підвищення ефективності діяльності, яка пов'язана з визначенням конкретних кроків і заходів з поглиблення впровадження технологій та засобів, що сприяють переходу до «зеленого» зростання та формують конкретні умови реалізації «зеленої» економіки – інституційні, організаційні, кредитно-фінансові, регулятивні тощо.

Варто підкреслити, що «зелена» модернізація як механізм «зеленого» зростання економіки передбачає: суспільну та глобальну рівність і справедливість у розподілі ресурсів; обмеження негативних соціальних наслідків і впливу на навколишнє середовище; розуміння високої цінності

природного і соціального капіталу, зокрема, відповідальне ставлення до виробництва і споживання в межах життєвого циклу продукції; ефективне використання ресурсів; соціально-відповідальне й екологічно безпечне споживання та виробництво; створення «зелених» робочих місць [8].

Інструментом «зеленої» економіки є здійснення реформ, спрямованих на запровадження найбільш ефективних принципів, механізмів та моделей управління соціально-економічними процесами в країнах світу. При цьому безумовним імперативом суспільства має стати практична реалізація моделі сталого розвитку, що забезпечує інтегральне поєднання економічної ефективності, соціальної справедливості, ресурсної збалансованості та екобезпеки.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Таким чином, інструментом «зеленої» економіки є здійснення цілої низки реформ, спрямованих на запровадження найбільш ефективних принципів, механізмів та моделей управління соціально-економічними процесами в країнах світу. При цьому безумовним імперативом суспільства має стати практична реалізація моделі сталого розвитку, що забезпечує інтегральне поєднання економічної ефективності, соціальної справедливості, ресурсної збалансованості та екобезпеки.

Слід додати, що головні нововведення концепцій «зеленої» економіки та «зеленого» зростання полягають у запровадженні стимулів для підвищення ефективності використання ресурсів, енергоспоживання, скорочення та перероблення відходів; створенні умов для інновацій і нових технічних рішень у процесах виробництва та споживання ресурсів, розвитку і впровадження більш чистих технологій; забезпеченні структурних зрушень щодо розширення «зелених» видів діяльності з одночасним скороченням частки традиційних коричневих секторів; створенні ринків для «зелених» технологій, товарів та послуг, «зеленої» зайнятості; розвитку зеленого бізнесу; формуванні фінансових інституцій та механізмів інвестування у сферу екологічної інфраструктури.

Крім того, перехід до «зеленої» економіки стимулює зростання, доходи та зайнятість, а проблема подолання суперечностей і знаходження компромісу між економічним зростанням та екологічною стабільністю є наслідком недостатньо якісного державного управління. Курс на «зелений» розвиток повинен слугувати каталізатором інвестицій та інновацій, які ляжуть в основу сталого зростання та сприятимуть виникненню нових економічних можливостей.

Перелік посилань

1. Мельник Л.Г. «Зелена» економіка (досвід ЄС і практика України у світлі III і IV промислових революцій): підручник. Суми: Університетська книга, 2018. 463 с.
2. Основні засади впровадження моделі «зеленої» економіки в Україні: навч. посіб. / Т.П. Галушкіна, Л.А. Мусіна, В.Г. Потапенко та ін. Київ: Інститут екологічного управління та збалансованого природокористування, 2017. 154 с.
3. Боровик Ю.Т., Єлагін Ю.В., Полякова О.М. «Зелена економіка»: сутність, принципи, перспективи для України // Вісник економіки транспорту і промисловості. 2020. № 69. С. 75–83.
4. Горянська Т.В. «Зелена економіка» як чинник розвитку зовнішньоторговельних відносин // Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». 2014. № 11. С. 67–71.
5. Козак Л.С., Федорук О.В. Стратегічна фінансова підтримка ЄС програм соціально-економічного розвитку в Україні // Вісник Національного транспортного університету. 2019. № 2 (44): Серія «Економічні науки». С. 90–100.
6. Рогожин О.Г., Хлобистов Є.В., Трофимчук В.О. «Зелена економіка» природокористування та напрями її інформаційно-аналітичного забезпечення в Україні // Математичне моделювання в економіці. 2015. Вип. 1. С. 73–86.
7. Гура А.О., Гуцан Т.Г. «Зелена економіка»: сутність, чинники та перспективи розвитку в Україні // Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Економіка. 2017. Вип. 17. С. 42–52.
8. Галушкіна Т.П., Мусіна Л.О., Серницький В.В. Екологоорієнтований бізнес як рушійна сила «зеленої» економіки // Економічні інновації. 2014. Вип. 58. С. 64–74.

GREEN TREND OF STRUCTURAL CHANGES AND BUSINESS INITIATIVES FOR THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE ECONOMY AT THE GLOBAL AND NATIONAL LEVELS

Kozak Liudmyla S., Ph.D., professor, National Transport University, head, department of Economics, e-mail: lskozak1@gmail.com, tel.: +380442803016, Ukraine, 01010, Kyiv, M. Omelianovycha-Pavlenka str., 1, <https://orcid.org/0000-0003-3995-172X>.

Fedoruk Olesia V., Ph.D., associate professor, National Transport University, associate professor, department of Economics, e-mail: olesiavfedoruk@gmail.com, tel.: +380977487357, Ukraine, 01010, Kyiv, M. Omelianovycha-Pavlenka str., 1, <https://orcid.org/0000-0002-7402-4174>.

Abstract. The article examines the content and features of the green economy. The principles of sustainable development and the formation of a green economy are analyzed. The scientific foundations of ensuring sustainable development and the green trend of structural changes are substantiated. Business initiatives related to the sustainable development of the economy at the global and national levels have been studied. The basic principles of the implementation of the green economy model in Ukraine have been formed.

The goal of the green growth policy is to create added value with little loss to the environment, as well as conditions for innovation and investment capable of tapping into new sources of economic growth.

The tool of the green economy is the implementation of reforms aimed at introducing the most effective principles, mechanisms and models of management of socio-economic processes in the countries of the world. At the same time, the practical implementation of the model of sustainable development, which provides an integral combination of economic efficiency, social justice, resource balance and eco-safety, should become an unconditional imperative of society.

Sustainable development involves the synergy of three components – economic, social and environmental. The concept of the green economy is designed to ensure a more harmonious coordination between these components, primarily due to resource and energy efficiency, as well as the participation of the business sector.

The identification and active implementation of Ukraine's innovative development priorities in the green format should contribute to strengthening the image of Ukraine at the global and European levels as a country with significant scientific and educational potential, capable of creating high-tech products. The success of Ukraine's innovation policy on the global market should be determined not only by the amount of investment it receives from outside, but also from internal sources for the development of high-tech production, the dynamics of the growth of the export share, and the increase in the interest of foreign companies and highly qualified specialists to cooperate with Ukrainian enterprises.

Key words: sustainable development, green economy, business strategies, enterprises, efficiency, national economy, investment, innovative development, global innovation index, international scientific and technical cooperation.

References

1. Melnyk L.H. «Zelena» ekonomika (dosvid YeS i praktyka Ukrainy u svitli III i IV promyslovykh revoliutsii) [Green economy (the experience of the EU and the practice of Ukraine in the light of the III and IV industrial revolutions)]. Sumy, Universytetska knyha Publ., 2018. 463 p.
2. Halushkina T.P., Musina L.A., Potapenko V.H. et al. Osnovni zasady vprovadzhennia modeli «zelenoi» ekonomiky v Ukraini [Basic principles of implementation of the green economy model in Ukraine]. Kyiv, Instytut ekolohichnoho upravlinnia ta zbalansovanoho pryrodokorystuvannia Publ., 2017. 154 p.
3. Borovyk Yu.T., Yelahin Yu.V., Poliakova O.M. «Zelena ekonomika»: sutnist, pryntsypy, perspektyvy dlia Ukrainy [Green economy: essence, principles, prospects for Ukraine]. Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti [The bulletin of transport and industry economics], 2020, № 69, pp. 75–83.
4. Horiaska T.V. «Zelena ekonomika» yak chynnyk rozvytku zovnishnotorhovelnykh vidnosyn [Green economy as a factor in the development of foreign trade relations]. Ekonomichnyi visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu Ukrainy «Kyivskiy politekhnichnyi instytut» [Economic bulletin of National technical university of Ukraine «Kyiv polytechnical institute»], 2014, № 11, pp. 67–71.
5. Kozak L.S., Fedoruk O.V. Stratehichna finansova pidtrymka YeS prohram sotsialno-ekonomichnoho rozvytku v Ukraini [Strategic financial support of EU programs of socio-economic development in Ukraine].

Visnyk Natsionalnoho transportnoho universytetu [The National Transport University Bulletin], 2019, № 2 (44), pp. 90–100.

6. Rohozhyn O.H., Khlobystov Ye.V., Trofymchuk V.O. «Zelena ekonomika» pryrodokorystuvannia ta napriamy yii informatsiino-analitychnoho zabezpechennia v Ukraini [Green economy of nature use and directions of its information and analytical support in Ukraine]. Matematychni modeliuvannia v ekonomitsi [Mathematical modeling in economics], 2015, issue 1, pp. 73–86.

7. Hura A.O., Hutsan T.H. «Zelena ekonomika»: sutnist, chynnyky ta perspektyvy rozvytku v Ukraini [Green economy: essence, factors and prospects of development in Ukraine]. Zbirnyk naukovykh prats Kharkivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni H.S. Skovorody. Ekonomika [Collection of scientific works of H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University. Economy], 2017, issue 17, pp. 42–52.

8. Halushkina T.P., Musina L.O., Sernytskyi V.V. Ekolohoorientovanyi biznes yak rushiina syla «zelenoi» ekonomiky [Environmentally oriented business as a driving force of the green economy]. Ekonomichni innovatsii [Economic innovations], 2014, issue 58, pp. 64–74.